

Михайло Баженов

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

АКТУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРИЗУПИНЕННЯ МИТНИХ ПРОЦЕДУР У СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

The article deals with researching material and procedural bases of the right to suspend customs procedures in the civil legal system of copyright protection. To perform this task the author has conducted an analysis of national and international law, the rules which govern the right to suspend. The history of relationships enforcement of intellectual property rights formation at the customs border of Ukraine has been provisionally divided into three stages and their features has been described.

To develop proposals for improving copyright protection at the customs border, the author has studied EU law and therefore he notes that the evolution of national legislative provision should be made not only towards the harmonization of the remaining differences, but also taking into account the trends of future changes to EU legislation. In particular, it concerns the introduction of control for transit cargo, freight settlement of small consignments passengers, introducing the possibility of transferring goods to charities instead of destruction, improving of the simplified destruction of goods, electronic filing of applications for customs action, etc.

Key words: customs procedure, copyright protection, civil legal system of copyright protection.

Конституція України у ст. 55 установлює, що кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань¹. Цивільний кодекс України (далі – ЦК України), деталізуючи конституційну норму, у ст. 15 зазначає, що кожна особа має право на захист свого цивільного права в разі його порушення, невизнання або оспорювання². Зазначеною нормою ЦК України встановлює підстави набуття особою права на захист – порушення, невизнання або оспорювання її права. Детальний аналіз цивільного законодавства дозволяє стверджувати, що поняття «порушення права» в даному разі законодавець вживає в широкому розумінні цього слова, розуміючи і власне порушення, і підготовку порушення. Підготовка до невизнання чи до оспорювання права хоч і може існувати, проте не містить у собі конкретної загрози порушення права суб'єкта.

Зважаючи на суспільну небезпечність порушення авторських прав, дослідження питання недопущення такого порушення є вельми актуальним. Одним із способів такого недопущення є призупинення митних процедур. І хоч зазначений спосіб можна характеризувати як адміністративно-правовий, він все ж справляє неабиякий вплив на цивільно-правовий захист авторських прав.

Стан дослідження. Питання забезпечення захисту авторських прав на митному кордоні ставало предметом розгляду в той чи інший час багатьох національних та іноземних учених. Серед них варто відзначити І. Е. Василенко, О. В. Дзеру, В. С. Дроб'язка, В. О. Жарова, Ю. М. Капіцу, Доріс Лонг, А. В. Міндрул, О. П. Орлюк, Патрицію Рей, О. О. Тверезенко, Т. М. Шевельову, О. О. Штефан та ін.

Кожен із названих науковців вніс неоціненний вклад у дослідження форм та способів захисту авторських прав, звертаючи увагу і на призупинення митних процедур. Проте комплексного дослідження використання зазначеного механізму адміністративно-правового захисту авторських прав у взаємозв'язку з цивільно-правовим в історичній ретроспективі на сьогоднішній день немає, що і зумовило наш науковий інтерес.

¹ Конституція України, ст. 55 (1996) (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 30, 141.

² Цивільний кодекс України, ст. 15 (2003) (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 40-44, 356.

Метою статті є детальний аналіз норм національного та міжнародного законодавства щодо матеріального та процесуального змісту права на призупинення митних процедур у системі цивільно-правового захисту авторського права.

Виклад основного матеріалу. Закон України «Про авторське право і суміжні права» (далі – Закон) у ст. 50 серед інших порушень називає піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав: опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення¹.

Для з'ясування змісту означеного порушення необхідно, перш за все, встановити, що ж законодавець вкладає в поняття «контрафактних примірників твору», адже всі перелічені дії, які кваліфікуються як «піратство», здійснюються з контрафактними примірниками. Отже, з цього приводу варто зазначити, що легального визначення Закон не містить, проте нам вдалося відшукати тлумачення зазначеного поняття в Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» від 4 червня 2010 року № 5. Так, п. 43 Постанови зазначає: «Під контрафактними примірниками твору, фонограми, відеограми, програм організацій мовлення розуміються примірники об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, які виготовлені, відтворені, опубліковані і (або) розповсюджені з порушенням авторського права і (або) суміжних прав (особистих немайнових і (або) майнових), у тому числі примірники захищених в Україні зазначених об'єктів, що ввозяться на митну територію України без згоди автора чи іншого суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав, зокрема з країн, у яких ці об'єкти ніколи не охоронялися або перестали охоронятися».

До контрафактних примірників відносяться й примірники правомірно обнародованих об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, з яких видалена або неправомірно нанесена інформація про суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав, а також примірники таких об'єктів, що перевищують кількість примірників (тираж), передбачену договором щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, або розповсюджуються на території, не передбаченій договором, виготовлені на іншому матеріальному носії, ніж передбачено в договорі, а також примірники, отримані шляхом видозміни об'єктів авторського права і (або) суміжних прав»².

Важливо, що особа, яка розповсюджує об'єкти авторського права і (або) суміжних прав без дозволу суб'єкта такого права, несе відповідальність за порушення виключних прав на цей твір і в тому разі, коли контрафактну продукцію вона отримала за договорами з третіми особами.

Стаття 52 Закону передбачає, що захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав здійснюється в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством³. За захистом свого авторського права і (або) суміжних прав суб'єкти авторського права та суміжних прав мають право звертатися в установленому порядку до суду та інших органів відповідно до їх компетенції (п. 1 ст. 53 Закону).

Аналіз змісту ст. 52 та п. 1 ст. 53 Закону дозволяє стверджувати, що законодавець дає змогу особі, чії права порушені, звертатися до певних юрисдикційних органів, які в межах адміністративного, цивільного чи кримінального законодавства забезпечують захист її порушених, невизнаних чи оспорюваних прав.

Пункт д) ч. 1 ст. 53 установлює, що при порушеннях будь-якою особою авторського права і (або) суміжних прав суб'єкти авторського права і суміжних прав мають право вимагати припинення підготовчих дій до порушення авторського права і (або) суміжних прав, у тому числі призупинення митних процедур, якщо є підозра, що можуть бути пропущені на митну територію України чи з її митної території контрафактні примірники творів, фонограм, відеограм, засоби обходу технічних засобів захисту в порядку, передбаченому Митним кодексом України.

Суд може постановити рішення про вилучення чи конфіскацію всіх контрафактних примірників творів, фонограм, відеограм чи програм мовлення, щодо яких встановлено, що вони були виготовлені або розповсюджені з порушенням авторського права і (або) суміжних прав, а

¹ Закон про авторське право і суміжні права, ст. 50 (1993) (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 14, 64.

² *Постанова про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав* 2010 (Пленум Верховного суду України). *Вісник Верховного суду України*, 6, 4-13.

³ Закон про авторське право і суміжні права, ст. 50 (1993) (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 14, 64.

також засобів обходу технічних засобів захисту. Це стосується також усіх кліше, матриць, форм, оригіналів, магнітних стрічок, фотонегативів та інших предметів, за допомогою яких відтворюються примірники творів, фонограм, відеограм, програм мовлення, а також матеріалів і обладнання, що використовуються для їх відтворення і для виготовлення засобів обходу технічних засобів захисту. За рішенням суду вилучені контрафактні примірники творів (у тому числі комп'ютерні програми і бази даних), фонограм, відеограм, програм мовлення на вимогу особи, яка є суб'єктом авторського права і (або) суміжних прав і права якої порушено, можуть бути передані цій особі. Якщо ця особа не вимагає такої передачі, то контрафактні примірники підлягають знищенню, а матеріали й обладнання, що використовувалися для відтворення контрафактних примірників, підлягають відчуженню з перерахуванням виручених коштів до Державного бюджету України¹.

Проте для реалізації повноважень суду щодо прийняття зазначеного вище рішення необхідно застосування публічно-правової процедури – призупинення митних процедур. Тобто спостерігається певна залежність здійснення цивільно-правового захисту від адміністративно-правового. До речі, встановлена залежність способів не суперечить нормам чинного законодавства України.

Реалізація права на призупинення митних процедур здійснюється на основі норм Митного кодексу України (далі – МК України).

Так, правовласник, який має підстави вважати, що під час переміщення товарів через митний кордон України порушуються чи можуть бути порушені його права на об'єкт права інтелектуальної власності, має право подати до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, заяву про сприяння захисту належних йому майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності шляхом внесення відповідних відомостей до митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону (п. 2 ст. 398 МК України).

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, веде митний реєстр об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, на підставі заяв правовласників². Порядок реєстрації в митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, включаючи форму заяви, перелік інформації та документів, які додаються до заяви, порядок подання і розгляду заяви та ведення реєстру визначено Наказом Міністерства фінансів України від 30 травня 2012 року № 648³.

Лише після реєстрації об'єкта права інтелектуальної власності в митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, органи доходів і зборів на підставі даних такого реєстру вживають заходів щодо запобігання переміщенню через митний кордон України контрафактних товарів.

Призупинення митного оформлення товарів на підставі даних митного реєстру здійснюється таким чином.

У разі якщо орган доходів і зборів на підставі даних митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, виявляє ознаки порушення прав інтелектуальної власності щодо товарів, пред'явлених до митного контролю та митного оформлення, їх митне оформлення призупиняється, а товари підлягають розміщенню на складі цього органу.

Рішення про призупинення митного оформлення товарів на строк до 10 робочих днів і в разі необхідності продовження цього строку не більш як на 10 робочих днів приймає керівник органу доходів і зборів або особа, яка виконує його обов'язки.

У день прийняття рішення про призупинення митного оформлення товарів орган доходів і зборів засобами факсимільного та/або електронного зв'язку повідомляє правовласника про факт пред'явлення цих товарів до митного оформлення, а декларанта – про причини призупинення їх митного оформлення, а також повідомляє декларантові найменування та адресу правовласника. У разі якщо протягом перших 10 робочих днів після отримання повідомлення про призупинення

¹ Закон про авторське право і суміжні права 1993 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 14, 64.

² Митний кодекс України 2002 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 38-39, 288.

³ Наказ про затвердження порядку реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону 2012 (Міністерство фінансів України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1034-12/paran20#n20>> (2014, листопад, 15).

митного оформлення товарів правовласник письмово не поінформує орган доходів і зборів, що призупинив митне оформлення таких товарів, про звернення до суду з метою забезпечення захисту прав інтелектуальної власності або не звернеться до такого органу доходів і зборів з письмовим вмотивованим клопотанням про продовження строку призупинення митного оформлення, то за відсутності ознак порушення митних правил товари, митне оформлення яких було призупинено, підлягають митному оформленню в установленому порядку.

У разі якщо протягом перших 10 робочих днів після отримання повідомлення про призупинення митного оформлення товарів правовласник письмово поінформує орган доходів і зборів про звернення до суду з метою забезпечення захисту прав інтелектуальної власності або звернеться до такого органу доходів і зборів з письмовим вмотивованим клопотанням про продовження строку призупинення митного оформлення, то призупинення митного оформлення зазначених товарів може бути продовжено органом доходів і зборів, але не більш як на 10 робочих днів.

Правовласник та/або декларант можуть з дозволу органу доходів і зборів брати проби (зразки) товарів, щодо яких прийнято рішення про призупинення митного оформлення, і передавати їх на експертизу. Один примірник висновку, отриманого за результатами експертизи, подається органу доходів і зборів. У разі якщо протягом строків, зазначених у частині другій цієї статті, порушення прав інтелектуальної власності під час переміщення через митний кордон України товарів, щодо яких прийнято рішення про призупинення митного оформлення, буде підтверджене висновком експертизи, проведеної відповідним уповноваженим органом, то в установленому цим Кодексом порядку орган доходів і зборів порушує справу про порушення митних правил, а товари – безпосередні предмети правопорушення вилучаються.

За наявності достатніх підстав вважати, що внаслідок переміщення через митний кордон України товарів, щодо яких правовласником не подано заяву про сприяння захисту належних йому майнових прав на об'єкт права інтелектуальної власності, орган доходів і зборів може за власною ініціативою призупинити митне оформлення зазначених товарів. Вичерпний перелік відповідних підстав визначає Кабінет Міністрів України¹.

У разі призупинення за підозрою в порушенні прав інтелектуальної власності митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України, такі товари можуть бути знищені під митним контролем за спрощеною процедурою до розгляду судом справи про порушення прав інтелектуальної власності по суті за умови відсутності обмежень, установлених відповідно до рішень інших уповноважених державних органів. Зазначена процедура може бути застосована в разі, якщо після отримання повідомлення про призупинення митного оформлення товарів правовласник письмово поінформує орган доходів і зборів, який призупинив митне оформлення, про те, що відповідні товари порушують належні йому майнові права інтелектуальної власності, та надасть органу доходів і зборів у письмовому вигляді згоду власника товарів на їх знищення.

Отож, як бачимо із короткого викладення суті чинних нормативних вимог щодо призупинення митних процедур, основне їх призначення – надати суб'єктові авторського права час для подання позову до суду, зберігши при цьому товари, які служать підтвердженням протиправності щодо його прав. Роль митних органів, які на сьогоднішній день називаються органами доходів і зборів, – сприяти захисту прав інтелектуальної власності при переміщенні товарів через митний кордон України.

Розробка цього нового напрямку митної справи, на думку О. М. Тропіної, набуває особливого значення в умовах адаптації законодавства України до міжнародних норм і стандартів у галузі митної справи та економічного тиску США та інших країн на Україну з вимогою забезпечити належний рівень прав інтелектуальної власності². Запровадження діяльності органів доходів і зборів до державної системи захисту інтелектуальної власності надає правовласникам нові можливості для захисту порушених прав.

Історичний екскурс законодавчого становлення досліджуваного права та процесуальний порядок його втілення дає змогу стверджувати таке.

¹ Митний кодекс України 2002 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*. 38-39, 288.

² Тропіна, О.М. (2010). Особливості визначення правового статусу правовласників під час здійснення митними органами заходів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності. *Матеріали Міжнародної конференції «Актуальні питання охорони прав інтелектуальної власності в Україні та Європейському Союзу в контексті Європейської інтеграції»*. Київ, 229.

Суб'єкт авторського права як правовласник до недавнього часу взагалі не розглядався в митному законодавстві як окремих суб'єкт, наділений певними правами та обов'язками при здійсненні митних процедур. Зміни, що відбулися в зазначеному законодавстві в напрямі визнання цього суб'єкта і сприяння йому в захисті його прав інтелектуальної власності, вимагають постійного контролю над їх впровадженням з метою побудови системи, яка б відповідала міжнародним вимогам. Зазначені вимоги можна звести до забезпечення таких напрямів взаємодії правовласників з органами доходів і зборів:

- проведення реєстрації об'єктів авторського права в органах доходів і зборів;
- визначення критеріїв ризику порушення авторських прав;
- присутність правовласника під час здійснення митних процедур та здійснення дій щодо доведення контрафактності товарів;
- фінансування витрат, пов'язаних із здійсненням спеціальних заходів щодо забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності при переміщенні товарів через митний кордон України;
- налагодження співпраці в інформаційних відносинах;
- проведення навчання працівників органів доходів і зборів щодо виявлення ознак оригінального та контрафактного товару за участі представників правовласника¹.

До речі, зазначені напрями взаємодії формувалися не одразу. І лише тепер можна констатувати, що всі вони визначені законодавством, проте ефективність кожного з них доводитиметься з часом.

Історію становлення відносин щодо забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності на митному кордоні України можна умовно поділити на три етапи:

- перший етап характеризувався законодавчим закріпленням заходів щодо призупинення митного контролю Митним кодексом України редакції 2002 року. Проте зазначене призупинення могло здійснюватися виключно для контрафактних товарів, які мали ознаки товарів, зареєстрованих у Реєстрі. Дії митних органів за власною ініціативою (*ex officio*) не були передбачені;
- другий етап характеризувався прийняттям 2006 року змін до Митного кодексу України, які посприяли вирішенню великої кількості невідповідностей із нормами Угоди TRIPS та нормами європейського законодавства;
- третій етап характеризувався прийняттям нового Митного кодексу України 13 березня 2012 року, який почав містити Розділ XIV «Сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України», що містить положення про сприяння захисту, які повною мірою відповідають вимогам Угоди TRIPS, а також передбачають забезпечення більш широкого контролю, ніж передбачено Угодою TRIPS.

У рамках здійснення євроінтеграційних процесів Україною та зважаючи на те, що система митного контролю контрафактної продукції започаткована в ЄС із 1986 року і вже довела свою ефективність, що модель митного контролю ЄС була використана при підготовці розділу «Спеціальні вимоги щодо заходів на кордоні Угоди TRIPS», існує необхідність вивчення узагальнення досвіду ЄС у зазначеному напрямі.

Отже, значний обсяг продажу товарів з підробленими торговельними марками на території держав-членів привів до прийняття 1986 року Регламенту Ради (ЄС) № 3842/86 від 1 грудня 1986 року про заходи щодо запобігання випуску для вільного обігу контрафактних товарів. Регламент запровадив контроль за контрафактними товарами, які визначалися як товари, що без дозволу маркіровані торговельною маркою, ідентичною зареєстрованій у державах-членах або яка за суттєвими ознаками не відрізняється від зареєстрованої торговельної марки².

1994 року Рада ЄС схвалила Регламент Ради (ЄС) № 3295/94 про заходи щодо заборони випуску у вільний обіг, експорт, реекспорт або встановлення режиму призупинення для контрафактних та піратських товарів, яким митні заходи були поширені на товари, що є або містять копії, зроблені без дозволу особи, яка має авторське право та суміжні права, а також товари, які

¹ Тропіна, О.М. (2010). Особливості визначення правового статусу правовласників під час здійснення митними органами заходів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності. *Матеріали Міжнародної конференції «Актуальні питання охорони прав інтелектуальної власності в Україні та Європейському Союзу в контексті Європейської інтеграції»*. Київ, 230.

² Капіца, Ю.М. (2010). Митні засоби захисту прав інтелектуальної власності. *Матеріали Міжнародної конференції «Актуальні питання охорони прав інтелектуальної власності в Україні та Європейському Союзу в контексті Європейської інтеграції»*. Київ, 377.

охороняються правом на промисловий зразок. Названі товари отримали визначення піратських товарів. Регламентом 1994 року було введено також можливість для митних органів дій *ex officio* – за власною ініціативою.

1999 рік ознаменувався прийняттям Регламенту № 241/1999, який вносив зміни до попереднього Регламенту 1994 року в частині розширення його дії на патенти або додаткові сертифікати захисту ліків та фітофармацевтичних речовин, розширення повноважень митних органів, полегшення митного захисту товарів з торговельною маркою Спільноти, а також впровадження спрощеного режиму звільнення для товарів, що порушують патенти, сертифікати або охоронні документи на промислові зразки. Регламент № 241-1999 відзначався значними позитивними наслідками застосування, проте проникнення на територію ЄС піратських товарів все ж було значним. Це зумовило необхідність прийняття змін та доповнень Регламенту, що і було зроблено 2003 року.

Як зазначає відомий дослідник права інтелектуальної власності ЄС Ю.М. Капіца, Європейська комісія здійснює постійний контроль над реалізацією актів ЄС у сфері митного контролю, оскільки усвідомлює, що проблема піратства може бути вирішена лише спільними зусиллями як митних органів на рівні ЄС та держав-членів, так і виробників товарів, осіб, яким належать права інтелектуальної власності¹. Подібне усвідомлення, на нашу думку, має простежуватися і в представників національної системи захисту прав інтелектуальної власності.

Для вирішення питання про подальші перспективи еволюції законодавчого забезпечення та практичного втілення права на призупинення митних процедур ми вивчили та узагальнили подібну практику Європейського Співтовариства. Не маючи змоги детально описувати зміст зазначених процедур, оскільки це значно перевищило б обсяг обраного формату висвітлення результатів дослідження, ми прийняли рішення в цілому охарактеризувати результати порівняльно-правового дослідження.

Висновки. Отже, порівняльна характеристика норм національного митного права та митного законодавства ЄС дозволяє стверджувати, що в цілому вони гармонізовані. Деякі невідповідності стосуються застосування митних заходів для упаковок; символів торговельної марки, поданих окремо від товарів; переліку документів, які мають подаватися для засвідчення того, що заявник має права інтелектуальної власності; зобов'язань заявника повідомляти митний орган про закінчення строку чинності права інтелектуальної власності або визнання його права недійсним; надання в заяві про застосування митних заходів відомостей про детальні дані щодо оригінальних та контрафактних маршрутів, що використовуються для доставки товарів в Україну, а також супровідних документів, інструкцій, гарантійних листів тощо. Проте ми наголошуємо на тому, що еволюція законодавчого забезпечення митних заходів, які сприяють захисту прав інтелектуальної власності, має здійснюватися не лише в напрямі гармонізації залишкових відмінностей, а й врахуванні тенденцій майбутніх змін до законодавства ЄС, які вже сьогодні перебувають на порядку денному. Зокрема йдеться про запровадження контролю за транзитом вантажів, регулювання перевезення малих партій товарів пасажирами, запровадження можливості передачі товарів до благодійних організацій замість знищення, вдосконалення процедури спрощеного знищення товарів, розвитку електронного подання заяв для здійснення митних заходів тощо.

References

1. Civil'nij kodeks Ukraini, st. 15 (2003) (Verkhovna Rada Ukraini). *Vidomosti Verkhovnoi Radi Ukraini*, 40-44, 356.
2. Капіца, Ю.М. (2010). Митні засоби захисту прав інтелектуальної власності. *Матеріали Міжнародної конференції «Актуальні питання охорони прав інтелектуальної власності в Україні та Європейському Союзу в контексті Європейської інтеграції»*. Київ.
3. Конституція України, ст. 55 (1996) (Verkhovna Rada Ukraini). *Vidomosti Verkhovnoi Radi Ukraini*, 30, 141.
4. *Mitnij kodeks Ukraini 2002* (Verkhovna Rada Ukraini). *Vidomosti Verkhovnoi Radi Ukraini*, 38-39, 288.
5. *Nakaz pro zatverdzhennja porjadku reestracii u mitnomu reestrі ob 'ektiv prava intelektual'noi vlasnosti, jaki okhonorjajut'sja vidpovidno do zakonu 2012* (Ministerstvo finansiv Ukraini). *Oficijnij sajt Verkhovnoi Radi Ukraini*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1034-12/paran20#n20>> (2014, listopad, 15).

¹ Капіца, Ю.М. (2010). Митні засоби захисту прав інтелектуальної власності. *Матеріали Міжнародної конференції «Актуальні питання охорони прав інтелектуальної власності в Україні та Європейському Союзу в контексті Європейської інтеграції»*. Київ, 400.

6. *Postanova pro zastosuvannja sudami norm zakonodavstva u spravakh pro zakhist avtors'kogo prava i sumizhnikh prav* 2010 (Plenum Verkhovnogo sudu Ukraini). *Visnik Verkhovnogo sudu Ukraini*, 6, 4-13.
7. Tropina, O.M. (2010). Osoblivosti viznachennja pravovogo statusu pravovlasnikiv pid chas zdijsnennja mitnimi organami zakhodiv shchodo sprijannja zakhistu prav intelektual'noi vlasnosti. *Materiali Mizhnarodnoi konferencii «Aktual'ni pitannja okhoroni prav intelektual'noi vlasnosti v Ukraini ta Evropejs'komu Sojuzu v konteksti Evropejs'koi integracii»*. Kiiv.
8. *Zakon pro avtors'ke pravo i sumizhni prava* 1993 (Verkhovna Rada Ukraini). *Vidomosti Verkhovnoi Radi Ukraini*, 14, 64.